

УДК [378.011.3-051:378.091.21]-047.48

С.О. Шехавцова  
м. Старобільськ, Україна

### ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ТРЕНІНГУ ОСОБИСТІСНИХ ЗМІН У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ СУБ'ЄКТНОСТІ СТУДЕНТІВ

**Постановка проблеми.** Модернізація освіти має здійснюватися за об'єктивними, зрозумілими та особистіно значущими критеріями і показниками для студентів, викладачів та організаторів навчально-виховного процесу в університеті. Очевидно, що лише за умов інтеграції внутрішньої суб'єктності студентів та зовнішньої організації цілеспрямованого навчального процесу можлива зацікавлена та ефективна спільна діяльність учасників навчального процесу, отримання високої якості навчання та набуття особистісного суб'єктного досвіду.

При цьому принципово важливим стає потреба студентів у реалізації особистісної

освітньої траєкторії, що можливо завдяки реалізації адаптивних систем освіти, які передбачають здатність майбутніх фахівців до гнучких змін у власній кар'єрній траєкторії, тобто здатність майбутніх фахівців до стрімкої професійної переорієнтації тощо. Формування суб'єктності студентів створює можливості для реалізації випереджувального характеру навчання через наявність у них самостійності, самоефективності, саморефлексії, що сприяє ефективній самоосвіті впродовж життя.

Як стверджує вітчизняний науковець М. Євтух, традиційні технології формування особистісних якостей студентів та способи діагностики якості професійно-педагогічної підготовки студентів мають низку істотних недоліків і обмежень, що призводить до нівелювання та зрівняння всіх студентів як особистостей, що володіють певною суб'єктністю [2, с. 6].

Потрібен інноваційний технологічний підхід як до процесу формування суб'єктності студентів педагогічних спеціальностей у професії фахової підготовки, так і, безпосередньо, до процесу оцінювання рівня сформованості суб'єктності студентів.

**Аналіз попередніх досліджень.** На теоретико-методологічному рівні проблему суб'єктності з психолого-педагогічної точки зору розглядали Л. Абдаліна, О. Анісімов, Т. Гущина, О. Жорнова, О. Полухіна, М. Севастюк, В. Сластьонін, В. Ткачов, Є. Уваров, В. Чернобровкін та ін.

Різні аспекти професійно-педагогічної підготовки студентів університету були предметом дослідження Ф. Аліпханової, Т. Гущиної, А. Деркача, О. Дубасенюк, Е. Зеєра, І. Зимньої, Н. Мерзлякової, В. Сластьоніна, Л. Пак, С. Савченка, Л. Скорич, Д. Тирсикова та ін.

**Мета статті.** Виходячи з актуальності та недостатньої розробленості технологічного аспекту формування суб'єктності студентів педагогічних спеціальностей у процесі фахової підготовки, мета статті — проаналізувати можливості використання технології тренінгу особистісних змін як засобу формування суб'єктності студентів педагогічних спеціальностей у процесі фахової підготовки.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Сучасна освітня парадигма ґрунтується на освітніх стандартах, які відображають зміст сьогодення та мають певні складові, а саме: пізнавальна самостійність (обсяг знань); суб'єктний досвід здійснення відомих способів педагогічної діяльності; суб'єктна активність студента й потенційні можливості майбутньої творчої діяльності та суб'єктна позиція (емоційно-ціннісне ставлення).

Останнім часом важливого значення набувають упровадження тренінгових технологій, які значною мірою сприяють розвитку саме особистісної сфери студентів, а також сприяють включенню студентів до активної професійної діяльності. Такі технології ефективно формують уміння творчої діяльності, забезпечують розвиток інтелектуальних здібностей студентів до педагогічної діяльності.

У контексті нашого дослідження ми вважаємо за потрібне розглянути сучасні педагогічні технології, які сприяють формуванню суб'єктності студентів. Однією з найефективніших технологій є технологія навчальних тренінгів, оскільки саме тренінги передбачають не стільки розвиток пізнавальних умінь та навичок студентів, скільки розвиток їхньої особистісної сфери в процесі міжособистісної взаємодії будь-якої форми: природно-мовленнєвої чи дистанційної.

Під тренінгом розуміють спеціально організовану форму інтерактивного спланованого і систематичного розвитку здібностей до навчання, що має свою власну методику, технологію, філософію та ідею, яка є сукупністю активних методів практичної педагогіки, спрямованої на позитивні зміни особистісно-професійного спрямування і розвитку у студентів навичок самопізнання, саморозвитку, взаємодії студентів у групі, необхідних для адекватного виконання певного професійно-педагогічного завдання, а також для гармонічного набуття суб'єктного досвіду за допомогою спеціальних вправ [4, с. 173].

Не вдаючись до детального огляду існуючих класифікацій тренінгів у сучасній науці, ми зупинимося на тих типах психолого-педагогічних тренінгів, які будуть використовуватися та впроваджуватися в процес нашої експериментальної роботи.

Як зазначалося раніше, формування суб'єктності студента передбачає, з одного боку,

формування особистісних якостей студента, зокрема, «самостей», а, з іншого, — характеристику професійно-педагогічної діяльності студента в певній навчальній ситуації. Саме тому розглянемо такі тренінги, як: тренінги особистісних змін та навчальні тренінги.

Тренінги особистісних змін передбачають, насамперед, на особистісні зміни студента, зокрема, у сфері самопізнання, усвідомлення власної значущості в професійно-педагогічному плані, самовдосконалення, формулювання стратегій особистісного саморозвитку тощо. Слід відзначити, що такі тренінги не спираються на активне міжособистісну взаємодію, а сфокусовані переважно на внутрішньому стані, переживаннях студента. Цей тип тренінгу не має чіткої програми та запланованого результату, тому нам буде складно зробити вимірювання якісних змін студентів. Вважаємо за доцільне включити цей тренінг до наступного навчального тренінгу. Навчальний тренінг орієнтований на вдосконалення навичок, необхідних для професійної діяльності. Такі тренінги мають певну мету та навчально-розвивальну програму для певної стадії.

Зазвичай навчальні тренінги містять такі аспекти: 1) розвиток самопізнання через зниження психологічних бар'єрів на міжособистісному рівні; 2) визначення педагогічних умов, що ускладнюють або полегшують навчальний процес; 3) налагодження міжособистісних стосунків задля створення ефективної суб'єкт-суб'єктної педагогічної взаємодії; 4) оволодіння вміннями діагностики індивідуальних, групових та організаційних питань, тобто конфліктних ситуацій тощо.

Очевидно, що тренінги в більшості передбачають формування прогностично-діяльнисних вмінь студентів. В контексті підготовки до дидактичного проектування Г. Романова пропонує суб'єктно-продуктивний підхід як найсприятливіший з точки зору розвитку здатності бути активним суб'єктом цієї діяльності, при цьому слід усвідомлювати свою відповідальність за процес та результат навчання інших [5, с. 96]. Такий підхід принципово змінює розуміння сутності навчання. Важливою стає динаміка змін у досвіді того, хто навчається, його актуальні та потенційні можливості, показниками змін виступають продукти проектування, зокрема навчальні особистісно-орієнтовані технології. Безперечно, найсприятливішою для забезпечення ефективності фахової підготовки студентів педагогічних спеціальностей в університеті є тренінгова форма, яка реалізує інтерактивну модель навчання, де суб'єкт-суб'єктна взаємодія відіграє провідну роль. За означеним підходом тренінг стає засобом розвитку здатності бути суб'єктом дидактичного проектування. Саме в процесі суб'єкт-суб'єктної взаємодії відбувається формування суб'єктності студентів в університеті.

Нам близькою є також думка В. Вачкова, який вважає, «щоб створити умови для розвитку суб'єктності людини, тренінг повинен відтворювати природу подій, тобто немає подій, немає тренінгу» [1, с. 164]. Суб'єктна позиція ґрунтується на уявленні про те, що не події трапляються у житті людини, а людина породжує певні події.

Останнім часом підхід до розуміння тренінгу з точки зору подій активно розробляє Ю. Жуков, який зазначає, що предметом групової роботи є деяка низка подій чи, точніше кажучи, предмет вибудовується навколо деяких подій. І тоді основною технологією буде, по-перше, організація низки подій, а по-друге, його інтерпретація [3, с. 162].

Всевищевикладене, дозволяє нам стверджувати, що навчання в університеті не стільки має бути важливим з позиції розвитку когнітивних умінь і навичок студентів, скільки має позитивно впливати на особистісний досвід студентів у контексті навчальних подій, які повинні бути спроектовані викладачем. При цьому, з одного боку, підготовка самого виклада університету повинна забезпечувати так званий феномен подійності, тобто здатність викладачів проектувати значущі у навчанні студентів події, а, з іншого — в процесі навчання самі студенти повинні проектувати власну навчальну діяльність. При вивченні особливостей підготовки до дидактичного проектування Г. Романова звертає увагу на окремі аспекти цієї діяльності, а саме на: проектування навчального змісту, створення дидактичних матеріалів тощо. Однак, на практиці нерідко викладачі, особливо на перших етапах своєї роботи, намагаються збагатити зміст навчального матеріалу цікавою інформацією чи застосувати яскраві нестандартні прийоми

впливу на аудиторію. Такий підхід до навчання є однобічним [5, с. 96].

**Висновки.** Таким чином, проектування навчальних ситуацій є тією діяльністю, у якій цілісно розвивається суб'єктність студентів, що є запорукою їхньої здатності розвивати власну суб'єктність. Отже, професійно-педагогічний тренінг для студентів з позицій суб'єктно-діяльнісного підходу має забезпечувати в учасників навчання розвиток нових позитивних можливостей щодо викладання та формування проектувальних умінь.

Вважаємо за необхідне підкреслити, що у процесі розробки та проведення тренінгу відкривається та удосконалюється, з одного боку, суб'єктність тренера-викладача, а з іншого — суб'єктність самого студента. Для викладача найактуальнішим стає завдання допомогти студенту відкрити власний шлях професійної самореалізації, усвідомити свій потенціал. Досягнення вказаних результатів стає можливим тільки завдяки відкритому обміну досвідом, де зміни відбуваються як із студентами, так і з викладачем-тренером. Безперечно, тренінгові заняття повинні мати евристичний характер, що зумовлює вибір відповідних методів і використання навчальних технологій проблемно-пошукового характеру. Набуття досвіду студентів можливо, насамперед, за рахунок взаємодії із досвідом, яким володіють, як члени групи, так, і можуть стати результатом співробітництва викладача у створенні проекту в групі студентів. Результати багаторічної практичної роботи впевнили, що застосування вказаного суб'єкт-суб'єктного підходу є основою системи фахової підготовки студентів педагогічних спеціальностей до проектування майбутньої педагогічної діяльності з урахуванням їхніх особистісних якостей.

Однак, слід зазначити, що поряд із застосуванням інноваційних технологій у навчально-виховному процесі в університеті, відбувається оцінювання рівня навчальних досягнень студентів переважно за традиційною схемою. Упровадження інноваційних методів навчання (тренінгові технології, кейс-методи, проектні технології та інтерактивні технології) передбачають адаптацію та використання нових технологій оцінювання суб'єктної діяльності студентів, таких як портфоліо тощо, що і є подальшим напрямком нашого дослідження із зазначеної проблеми.

### Література:

1. Вачков И. В. Окна в мир тренинга. Методологические основы субъектного подхода к групповой работе : [учеб. пособ.] / И. В. Вачков, С.Д. Дерябо. — СПб. : Речь, 2004. — 272 с.
2. Євтух М. Б. Інноваційні методи оцінювання навчальних досягнень : монографія / М. Б. Євтух, Е.В. Лузік, Л. М. Дибкова. — К. : КНЕУ, 2010. — 248 с.
3. Жуков Ю. М. Коммуникативный тренинг / Ю.М. Жуков. — М. : Гардарики, 2004. — 223 с.
4. Застосування телекомунікаційних засобів у навчальному процесі (психолого-педагогічні аспекти): навч.-метод. посібник / авт. кол.; за ред. М.Л. Смульсон. — К.: «Педагогічна думка», 2008. — 256 с.
5. Романова Г. М. Суб'єктно-продуктивний підхід у підготовці викладачів вищих економічних навчальних закладів до проектування навчальних технологій / Г.М. Романова // Вісник Житомирського державного університету. — 2011. — Вип. 59. Педагогічні науки. — С. 93-97.

*У пропонованій статті проаналізовано можливості використання технології тренінгу особистісних змін як засобу формування суб'єктності студентів педагогічних спеціальностей в процесі фахової підготовки. З'ясовано, що у процесі розробки та проведення тренінгу відкривається та удосконалюється, як суб'єктність тренера-викладача, так і суб'єктність самого студента. Виявлено, що набуття досвіду студентів можливо за рахунок взаємодії із досвідом, яким володіють інші члени групи, а також в результаті групового співробітництва викладача із студентами в ході створення проекту. Доведено, що для викладача найактуальнішим стає завдання допомогти студенту відкрити власний шлях професійної самореалізації та усвідомити свій педагогічний потенціал.*

**Ключові слова:** технологія тренінгу, суб'єктність студентів, суб'єкт-суб'єктна взаємодія, фахова підготовка.

*В предлагаемой статье проанализованы возможности использования технологии тренинга личностных изменений как способа формирования субъектности студентов педагогических специальностей в процессе профессиональной подготовки. Выяснено, что в процессе разработки и проведения тренинга открывается и*

усовершенствуется, как субъектность тренера-преподавателя, так и субъектность самого студента. Выявлено, что приобретение опыта студентами возможно за счет взаимодействия с опытом, которым владеют члены группы, а также в результате группового сотрудничества преподавателя со студентами в ходе создания проекта. Доказано, что для преподавателя самой актуальной задачей является помочь студенту открыть собственный путь профессиональной самореализации и осознать свой педагогический потенциал.

**Ключевые слова:** технология тренинга, субъектность студентов, субъект-субъектное взаимодействие, профессиональная подготовка.

*The proposed article analyzed the opportunities of the training techniques usage of the personality correctives as the way of subjectivity forming of students' pedagogical specialties in their professional teachers' training. It is substantiated that the teacher's subjectivity and the student's subjectivity can be opened and developed in the training process. Moreover, gaining the students' experience takes place in case of subject-subject interaction with other group members' experience preforms and, as a result, a group cooperation between a teacher and the students creates a project. It has also been proved that the most important teacher's task is to support the students to find out their own way of professional self-realization and, in addition, to realize their potential career opportunities.*

**Keywords:** training technique, students' subjectivity, subject-subject interaction, professional teachers' training.